

Tomáš Durdík

ILUSTROVANÁ

ENCYKLOPEDIE

Českých HRADŮ

DODATKY 2





Tomáš Durdík

ILUSTROVANÁ
ENCYKLOPEDIIE
ČESKÝCH
HRADŮ



DODATKY 2

Nakladatelství Libri
Praha 2005

Rukopis této knihy vznikl za podpory grantového projektu MK ČR PK00P040PP001 – České hrady – tvorba korpusu.

Vydání tohoto svazku finančně podpořila ARCHAIA Praha o. p. s.

Kresby: Jaroslava Durdíková, Ing. arch. Vlastimil Durdík, doc. PhDr. Tomáš Durdík, DrSc.

Kresba map: Lenka Batulková

Fotografie: doc. PhDr. Tomáš Durdík, DrSc., popř. další v Úvodu zmínění autoři či v popiskách uvedené instituce, jimž náleží dík.

© doc. PhDr. Tomáš Durdík, DrSc., 2005

© LIBRI, 2005

ISBN 80-7277-262-7

O B S A H



Úvod	7
Slovník – hrady, stavitelé, stavebníci, badatelé	11
Literatura	137
Rejstřík hradů	154
Seznam ilustrací	158
Errata k 1. a 2. vydání	162
Errata k <i>Dodatkům</i>	162
Mapa	163

Ú V O D



Druhé dodatky k *Ilustrované encyklopedii českých hradů* obsahují nová zjištění, opravy a další skutečnosti za roky 2002–04, stejně jako starší skutečnosti a literaturu, které nemohly být do dosavadních vydání *Ilustrované encyklopedie* a prvních *Dodateků* z různých důvodů zařazeny. Značný rozsah informací obsažených v *Dodatecích 2* odpovídá čilému dění v rámci české kastellologie, která představuje dynamicky se rozvíjející mezní historickou disciplínu. Odráží však i ze značné části podstatně méně potěšitelné, mnohdy bouřlivé dění na hradech samých.

I v rámci *Dodateků 2* bylo zachováno dosavadní pojetí hesel, které neumožňuje přílišnou diskusi s různými, navzájem mnohdy i značně odlišnými představami, které se v současnosti v jednotlivých případech oprávněně i zcela nepodloženě vyskytují, jak se ještě zmíníme. Nadále platí, že prezentovaná představa je ta, kterou autor považuje za nejpravděpodobnější. Diskuse obecně patří k určitým problémům oboru (a s politováním je nutno konstatovat, že to platí nejen pro kastellologické bádání), neboť bohužel i v rámci kastellologie nemá velmi často ještě věcný konstruktivní charakter. Věcná, s konkrétními argumenty pro a proti pracující diskuse je pochopitelně nezbytným motorem jakéhokoliv poznání. Bohužel častěji se však stále ještě vyskytují texty, které nedostatek argumentů a poučenosti vyvažují siláckými formulacemi, arogancí, diletantismem a agresivitou. Zejména v poslední době takovoto pojetí zdaleka nevykazuje kvantitativně klesající tendence. I takovoto kontroverzní texty jsou pochopitelně v soupisu literatury pro úplnost zaregistrovány, i když za to, aby na ně bylo reagováno, pro svůj věcnou argumentaci často postrádající charakter povětšinou nestojí.

I v rámci druhých dodatků čtenář nalezne několik objektů stojících na nejasné kvalitativní hranici mezi hradem a tvrzí. Jde o objekty doposud převážně považované za tvrze, které však písemné prameny charakterizovaly i jako hrady nebo které fakticky naplňují charakteristiku hradu, o nichž se buď převážně v poslední době vyskytly názory řadící je mezi hrady, nebo při jejichž opětovném průzkumu byly konstatovány důvody pro takovouto klasifikaci. Ani v rámci těchto dodatků však tato mezní, poměrně rozsáhlá skupina panských sídel není (a ani nemůže být) pojednána v úplnějším rozsahu. Do *Dodateků 2* bylo též zařazeno několik lokalit, které byly za hrady považovány či nověji označeny chybně.

Nahlédneme-li do obsáhlého soupisu literatury *Dodateků 2*, nelze si neuvědomit, jak velké množství titulů za poslední tři roky v rámci české kastellologické či do tohoto kontextu se hlásící literatury přibýlo. Na první pohled by se tak mohlo zdát, že přísun nových kvalitních informací je obrovský a takovoto záplavě titulů musí odpovídat i výrazný kvalitativní posun celého oboru. Přes ne jeden obdivuhodný a zcela zásadní přínos však reálná situace jako celek takto optimistický pohled zdaleka nenabízí.

Jak již bylo mnohokrát konstatováno, zaujímají hrady a zejména jejich zříceniny v rámci nejen našeho, ale i evropského kulturního dědictví velmi specifické a svým způsobem výjimečné postavení. Díky svému výraznému romantickému emotivnímu působení se těší neutuchajícímu zájmu nejširší veřejnosti ve všech možných polohách, od fascinovaného obdivu přes různé aktivity až po zničující (jistě však ve většině případů naivními a nepoučenými zájemci dobře myšlené) zásahy, které hrady smrtelně ohrožují jako plnohodnotný historický pramen, i co se jejich fyzické existence týče.

Z naznačeného vyplývá, že zájemců, kteří s potěšením sáhnou po publikaci s hradní tematikou je velké množství a takovoto publikace jsou díky tomu relativně dobře prodejné. Toho využívají četní nakladatelé i majitelé a provozovatelé památkových objektů kalkulující s tím, že návštěvník si koupí vcelku jakýkoliv „potištěný papír“, zejména je-li pěkně polygraficky zpracován a atraktivně obrazově, nejlépe barevně, vybaven. Do jaké míry text takovýchto publikací odpovídá skutečnosti a současnému stavu poznání, již z pohledu vydavatele často podstatná otázka není a z důvodů co nejmenších nákladů pochopitelně většinou není tento text dílem informovanějšího autora. I takovoto brožury a publikace jsou pochopitelně soupisem literatury evidovány, příliš poučné však čtenáři nepřinesou a mnohdy ho mohou zavést. Stranou evidence naopak zůstaly převážně obrázkové dárkové knihy s velmi spartánskými a vesměs nekvalitními texty či spíše popiskami.

Určitý „hlad“ po publikacích o hradech nutně vede k tomu, že značná část titulů má kompilační charakter bez žádného či významnějšího vlastního přínosu. Tyto kompilace pochopitelně mohou být provedeny jak velmi poctivě a kvalitně (což platí především o prvních pracích začínajících zejména regionálních badatelů), tak naopak zcela nepoučeně a neprofesionálně, způsobem, který svou nekritičností, naivitou a romantičností až připomí-

ná úroveň vznikajících a rozvíjejících se vědních disciplín či spíše práci písmáků 19. století.

Poslední uvedená skutečnost je výsledkem již zmíněného zvláštního postavení hradů v rámci národního kulturního dědictví. Zatímco v rámci jeho ostatních součástí je vžit názor, že práce s nimi vyžaduje alespoň elementární odbornost a vzdělání, rozumět hradům, zabývat se jimi, rozhodovat o jejich osudech a psát o nich se cítí povolán téměř každý. Jde o fenomén celoevropský, který smutným způsobem poznamenává jak osudy památek samých, tak literární produkci o nich. Ve všech zemích, a tedy i u nás, se vyskytují ojedinělí amatérští zájemci schopní práce na profesionální úrovni. Naprostá většina laických autorů však koná úměrně svému, mnohdy i pouze základnímu vzdělání a úrovni sběratelských či romantických představ. Svému koníčku se většinou věnují s obdivuhodným nasazením a vypětím a mohou, především vyhledáváním reliktních zaniklých staveb v terénu, odvést kus potřebné a užitečné práce. Ovšem publikace z jejich jistě pilného pera již prokazují, zejména pokud si kladou vyšší cíle než představit konkrétní objekt, oboru velmi medvědí službu. Jsou mnohdy doslova semenišťem dezinformací a omylů (a to často zcela elementárních), které pak bohužel vykazují v další literatuře velkou životnost. Namátkou připomeňme, že v námi sledovaném období označila sběratelská snaha o nalezení co největšího počtu objektů pojednávaného typu jako hrady nejeden pozůstatek jiné antropogenní činnosti, která s hrady nemá nic společného, například skalní vesnickou sýpku či dokonce pozůstatky ukotvení mysliveckého hospédu.

Z hlediska mnohých nakladatelů je amatérský autor většinou daleko zajímavější partner než profesionál. Svým nakažlivým nadšením dokáže často ovlivnit své okolí a zejména netrpí profesionálními zábrany a z pohledu nakladatele má minimální nároky. Svě rukopisy dodává rychle a bez velkých nároků, ochotně akceptuje všechna komerčními ohledy diktovaná omezení a přání. Amatérský autor též často díky své nekritičnosti lehce podlehne snaze o mnohdy neserióznosti vykoupenou podobiznou a lživostí publikace, která by hověla obecnému, nejlépe turistickému vkusu. Tam, kde informovaný autor musí zohlednit reálný stav poznání a z něho vyplývající časové i další možnosti a vůbec reálnost přípravy textu, rekonstrukčních kreseb a dalšího ilustračního doprovodu k požadovanému tématu, amatér většinou volně tvoří ochotně, bez zábran a rychle. K takovéto publikaci se poté zvolí pokud možno mimořádně recenzent a výsledný produkt se vydává za seriózní práci. Její negativní dopad je pak několikerý. Zejména šíří zmíněné omyly a dezinformace a v neposlední řadě i na mnohdy nezanedbatelný čas blokuje možnost vydat skutečně informovanou práci ke stejnému či podobnému tématu.

Nakladatelské uvažování se obecně a pochopitelně v reálném ekonomickém prostředí většinou řídí jinými zákonitostmi, než je prioritní důraz na odbornou kvalitu a úplnost vydávaného textu. Tlak na urychlenou realizaci titulu pak může vést i k vydávání různě zpracovaných polotovarů, zahlcujících trh a ve svém dopadu

velmi negativně poškozujících zájem a důvěru čtenářské obce. Jedna takováto publikace z poslední doby dokonce výslovně sděluje, že shledává-li ji čtenář neúplnou, ať nezoufá, neboť za dva roky si ji bude moci koupit znovu v úplnější verzi.

Četné komplikace v rámci profesionálního či profesionálně se tvářícího bádání vyplývají z interdisciplinárního charakteru současné kastellologie. Z pohledu ostatních historických disciplín (a zejména historie samé) se jedná o okrajovou nesložitou záležitost (za marginální obor z pohledu historie označil kastellologii výslovně například historik Ivan Hlaváček). Úměrně této okrajovosti a zdánlivé, z malé míry informovanosti vyplývající jednoduchosti se mnozí historikové ve svých pracích vyjadřují suverénně a mnohdy velmi razantně ke kastellologické problematice. Stává se to jak v rozsáhlých pracích, kde je kastellologická problematika skutečně marginální či ilustrační, tak v textech, kde hraje základní roli či kde převažuje. Díky zmíněnému malému kontaktu s reálným stavem bádání pak tyto texty často obsahují četná zjednodušení, nepřesnosti a omyly. Ani tato situace není českým specifíkem. Přední německý badatel Thomas Biller ji charakterizoval jako „tragické výlety historiků do jim málo známých oblastí, které jim v rozporu s realitou připadají jednoduché a jasné a o nichž se v důsledku toho domnívají, že jim bez problémů rozumějí“.

Historická složka české kastellologie skutečně představuje v rámci současného stavu oboru jeden z výrazných dluhů a problémů. Je to nepochybně způsobeno fenomenální osobností Augusta Sedláčka, díky jehož dílu jsme měli v roce 1927 k dispozici s ostatní Evropou nesrovnatelný historický korpus. Za tímto jeho základním, velmi vysoko čnějším dílem ovšem vznikl stín, který byl z hlediska dalších nastupujících historiků vnímán jako velmi výrazný. Začínajícímu badateli, který by se touto problematikou chtěl zabývat, by tak nepochybně trvalo značně dlouho, než by jeho osoba z tohoto stínu mohla vystoupit. Bezesporu z tohoto důvodu po několik generací do Sedláčkova stínu žádný další historik nevstoupil. Souběžně ovšem byla historická složka kastellologie v Evropě kontinuálně rozvíjena a například otázky právních souvislostí a povolování stavby hradů, hradové politiky, stejně jako využití hradu jako mocenského nástroje v různých souvislostech atp., náležejí k běžnému repertoáru témat evropské kastellologie. Absence takto zaměřeného historického bádání o hradech začala být v českých zemích v posledních letech oprávněně velmi bolestně pociťována. Ovšem dosavadní pokusy o řešení nedosáhly ve větší míře svým pojetím v evropských kastellologicky vyspělých zemích obvyklé úrovně. Slepou uličkou se ze strany historiků ukázalo prosté mechanické přiřazení (jakkoliv jinak sympatického) zpracování politických dějin sledovaného regionu do knihy o hradech. Tato skutečnost například vedla k obecně (zvláště v zahraničí) velmi rozpačitému přijetí knihy o hradech v českém Slezsku. Až práce některých mladých českých badatelů poslední doby naznačují, že se i na tomto poli dočkáme zmenšení naznačeného výrazného dluhu.

Z pera historiků a archivářů registrujeme početné práce, které mají v názvu hrad, tvrz či zámek. Přestože jde

i o velmi rozsáhlé texty, většinou zjistíme, že informace v nich obsažené o tomto feudálním sídle jsou minimální a často velmi zjednodušené. Detailní informace z takovýchto textů však získáme o politických dějinách se sídlem mnohdy i volně svázaných, zejména pak i o často od tématu značně odtažitých osudech jejich držitelů, jejich rodin a rozvětveného příbuzenstva, případně o historickém rámci okolního dění. Správnější by jistě bylo, kdyby i název těchto prací tuto skutečnost reflektoval.

Značně fragmentární pramenná základna umožňuje v mnoha případech více variant výkladu a tvorbu různých interpretačních modelů. Určitá část autorů zachází ovšem s fakty značně volně a na podporu svých konstrukcí tvoří i dost nepravděpodobné a až absurdní, ničím nepodložené hypotézy. Je zajímavé a smutné sledovat (a to lze i v literatuře obsažené v tomto svazku *Dotatků*), jak se takováto například v poznámce pod čarou naznačená hypotéza v další práci téhož autora vydává za fakt a odkaz na tuto poznámku se stává důkazem. Je tak nastoupena zbytečná cesta takového tvrzení literaturou, neboť málokterý z autorů, kteří je budou přejímat, se bohužel bude vracet zpět až k jejím počátkům.

Určitá část textů, které se samy označují za vědecké či vědeckou diskusi, nemá, jak již bylo v samém úvodu naznačeno, s korektní vědeckou diskusí mnoho společného a často neslouží pokusům o věcnými argumenty zkvalitněné a podpořené poznání, ale především k zviditelnění svého autora a jeho seberealizaci. Na existenci takovýchto textů je pochopitelně nutno upozornit, zabývat se jimi však nemá smysl. I ony bohužel tvoří součást neustále vznikajícího toku šumu a dezinformací, který se z jich uvedených důvodů na kastellologickou problematiku nabaluje.

Většina v letech 2002–04 probíhajícího bádání byla již tradičně soustředěna na stavební podobu a vývoj hradů a s nimi spojené otázky. Vyplývalo to jak z reálných možností, sotva umožňujících jinak orientované badatelské projekty, tak především z potřeby, respektive z eskalujícího procesu poklesu vypovídací schopnosti atakovaných, narušovaných a ničených památek. Provedeno bylo značně množství standardních stavebně historických průzkumů i záchranných archeologických výzkumů, v obou případech bohužel ne vždy potřebné profesionální úrovně a zodpovědnosti. Směrem k záchraně mizejících pramenů bylo zaměřeno i několik málo věcně velmi přínosných grantových projektů. Jediný grantový projekt, který v roce 2004 skončil, pak byl věnován řešení konkrétní odborné otázky, totiž hradům přechodného typu. Pouze v tomto případě bylo možno postupovat od podrobné práce s konkrétním archeologickým materiálem včetně jeho podrobné inventarizace a zpřístupnění, přes detailní zhodnocení a zpřístupnění dokumentace archeologických a dalších výzkumů až po závěrečnou syntézu.

Z ostatních směrů kastellologického bádání se v rámci možností rozvíjelo i studium hradní každodennosti, tedy hradní hmotné kultury. Tento směr ovšem stále více naráží na neustále se zmenšující reálné možnosti prostoro- vě, finančně, kapacitně i časově náročné práce s velkými soubory nálezů. Nemalou měrou k nepřilíš povzbudivé

situaci přispívá i neúspěšnost pokusů získat podporu ze strany grantových agentur pro takto pojaté projekty. Ve velmi podobné situaci se nachází i studium hradů v rámci systému osídlení.

Značný úspěch, který se setkal i s velmi kladným ohlasem v zahraničí, představovala realizace dvou svazků sborníku *Castellologica bohemica*. Z velkých výstavních projektů je nutno zmínit mimořádně zdařilou prezentaci výsledků nejdouhodobějšího výzkumu hradu v Čechách. Jde o hrad po všech stránkách (a to i po stránce kvality výzkumu a jeho podpory a možností) výjimečný, totiž o Pražský hrad. Nová stálá expozice nazvaná *Příběh Pražského hradu* je nepochybně důstojným počinem širšího významu.

Česká republika náleží mezi ty evropské země, kde je kastellologie vyučována na vysokých školách. U nás se tak děje pouze formou jedno- či dvousemestrálních kurzů na třech katedrách dvou univerzit. Přesto zde v poslední době vzniklo několik kvalitních diplomových prací, které jsou slibným počinem do budoucna.

Přes četné naznačené, mnohdy nepochybně zbytečné a možný nepříznivý vývoj do budoucna naznačující problémy je možno nové poznatky získané českou kastellologií v sledovaném období hodnotit jako velmi přínosné, a to i v širším kontextu. Tomu odpovídala i jejich poměrně početná a stále intenzivněji pořadateli vědeckých konferencí vyžadovaná prezentace na mezinárodním fóru a kladný ohlas, kterého se zde dočkaly. Česká kastellologie si stále udržuje v Evropě velmi dobré jméno, čemuž odpovídá i její zastoupení ve vrcholných odborných evropských strukturách. Velmi výmluvným svědectvím uznání jejich kvalit je fakt, že ve sledovaném období byla poprvé významná německá odborná knižní kastellologická monografie opatřena resumé v češtině.

Vyznívají-li předcházející řádky poměrně příznivě, podstatně méně optimismu vyplývá ze srovnání s možnostmi a současným pojetím výzkumu v kastellologicky vyspělých evropských zemích. Zde se totiž nosnými staly velké, problémově zaměřené, mnohaleté, dobře personálně i provozně zajištěné a odpovídajícím způsobem dotované výzkumné projekty. V podstatě tedy to, co bychom u nás nazvali základní či systematický výzkum. Systematický výzkum ovšem z náplně práce našich odpovídajících institucí z různých, zejména pak ekonomických a provozních důvodů vymizel již před delší dobou. Záchranný, nepochybně nezbytný výzkum aktuálně narušovaných lokalit jistě může přinést (a přináší) množství cenných i zásadně důležitých poznatků. Jeho rozsah i možnosti jsou však dány rozsahem a způsobem narušení, a řešit tak nemůže ani všechny v jeho rámci zjištěné skutečnosti, o odborně formulovaných širších otázkách ani nemluvě. Stále ještě můžeme vycházet z velkých systematických a stále v potřebné míře nezpracovaných výzkumů minulých let, ovšem poté již držet krok s evropským bádáním, které jsme před koncem 20. století i pomáhali formovat, bude velmi složité, pokud vůbec možné. Naše krátkodobé a spartánsky dotované granty, pokud se je podaří získat, řešení žádných, s vyspělým evropským standardem srovnatelných problémových projektů neumožňují. S tím jde ruku v ruce

zejména u nastupující generace klesající možnost specializace, respektive možnost získání prostoru pro potřebnou hloubku studijního záběru a obecně klesající odborná úroveň běžných výzkumných prací, prováděných památkáři a archeology, kteří se musejí ve své každodenní praxi zabývat velkým množstvím zcela odlišných témat a činností, přičemž nemalá část z nich nemá ani odpovídající vzdělání či jinou přípravu. Klesá i obecné povědomí o tom (a to i ve značné části památkářské obce), že by takovéto práce měly být prováděny v nezbytné odborné kvalitě odpovídajícím odborníkem, jak je tomu běžně v mnoha jiných oborech (například u náročnější medicínské operace jistě nikdo nebude předpokládat, že dostačujícím je, aby operatér byl jakýmkoliv doktorem medicíny).

Lze jen doufat, že při budoucím hodnocení dalšího období české kastellologie bude moci být výhled do budoucna v evropském kontextu již podstatně veselejší, i když současnost mnoho indicií tímto směrem bohužel nenabízí.

Je též nutné doufat, že vztah naší veřejnosti k hradům a jejich zříceninám získá postupně zodpovědnější a vlád-

nější podobu vycházející z úcty, pochopení a respektu k této části našeho národního kulturního dědictví. K zamýšlení nad touto potřebou by rád přispěl i tento druhý svazek *Dodatků Ilustrované encyklopedie českých hradů*.

* * *

Poděkování za přátelské poskytnutí informací a zejména dokumentace či jinou formu pomoci při zpracování těchto *Dodatků* náleží M. Bekové, V. Brychovi, M. Cejpové, M. Cvrkové, P. Čechovi, M. Červenkovi, M. Faktorovi, L. Foster, J. Frolíkovi, J. Fröhlichovi, F. Frýdovi, F. Gabrielovi, M. Gojdovi, K. Hanzlíkové, M. Jančovi, E. Kamenické, T. Karlovi, V. Kašparovi, P. Kauskovi, J. Klusáčkovi, V. Knollovi, I. Košatkové, M. Kruckému, K. Křížové, J. Kulichovi, J. Novotnému, F. Ochranovi, K. Podroužkovi, Z. Procházkovi, M. Předotovi, J. Rendkovi, P. Rousovi, Z. Sedláčkovi, K. Sklenářovi, M. Skoumalové, J. Slavíkovi, M. Soukupovi, D. Stolzové, P. Šebestovi, B. Štauberovi, J. Štulcovi, J. Šulcové, M. Uherskému, P. Valentovi a P. Zavřelovi, za provedení většiny kreseb pak J. Durdíkové a V. Durdíkovi.

SLOVNÍK – HRADY, STAVITELÉ, STAVEBNÍCI, BADATELÉ



Hvězdičkou označené pojmy jsou hesla nová, která nebyla obsažena v dosavadních vydáních a dodatcích *Ilustrované encyklopedie českých hradů*.

ADRŠPACH (okr. Náchod, Královéhradecký kraj)
Lit.: *Fišera 2004 c.*

ANGERBACH U KOŽLAN (okr. Plzeň-sever, Plzeňský kraj)
Lit.: *Durdík 2004 f; j.*

ANGERBACH viz **TÝŘOV**

ARCHEOLOGIZACE
Lit.: *Durdík 2004 j.*

BEČOV NAD TEPLOU (okr. Karlovy Vary, Karlovarský kraj)
Kaplová věž jádra vznikla podle dendrochronologických dat, v nebo po roce

1352, zatímco stavba velké čtyřpodlažní obytné věže v severozápadním nároží jádra byla dendrochronologicky datována do doby po roce 1356. Vznik kaple se zděnou tribunou v prvé ze zmíněných věží náleží době mezi lety 1352–57. Před rokem 1400 byla kaplová věž poškozena, snad zemětřesením. Specifikem velkého donjonu je dělení jeho interiéru ve všech úrovních do tří místností. Ve větší síni bylo umístěno spojovací schodiště. Ve věži se dochovaly pozůstatky otopných zařízení a ve druhém patře i táflování. Spojovací křídlo mezi oběma věžemi, které je dílem pozdně gotické přestavby, bylo zvýšeno mezi lety 1537–47.

V rámci záchranných archeologických výzkumů byly v areálu hradu v prostoru cesty pod bergfritem zachyceny vrstvy s nálezy datovatelnými do 13. století a mezi konírnami a kaplovou věží pozůstatky vnějšího líce obvodové hradby jádra.

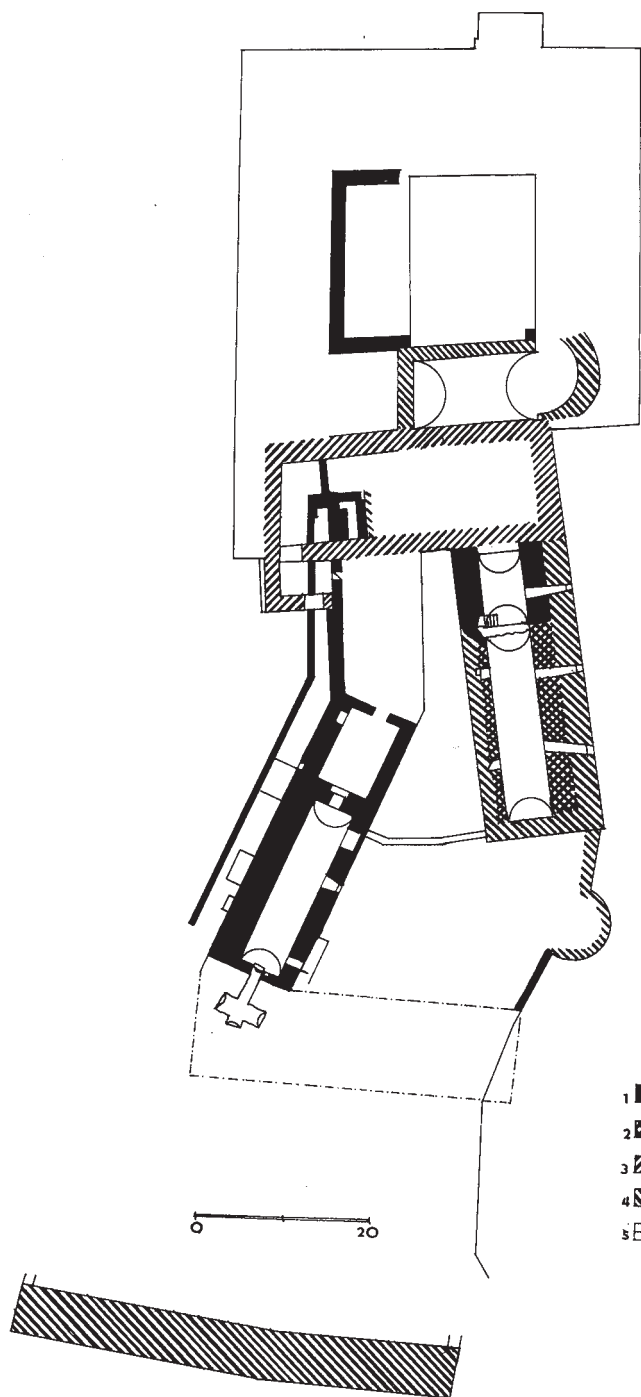
Lit.: *Gnirs 1932; Holanová – Heroutová 1964 (?); Holanová – Heroutová – Líbal 1969; Anderle 2001 a; Anderle 2000 b; Drhovsky 2002 a; Kyncl – Anderle 2002; Anderle – Kyncl 2002; Sokol 2003 a; Anderle 2004 b; Sokol 2004 a; Kamenická 2004; Varhaník 2004 a.*

***BEDNĚNÁ KOMORA** – nejčastěji obytná místnost opatřená bedněnou dřevěnou tepelnou izolací

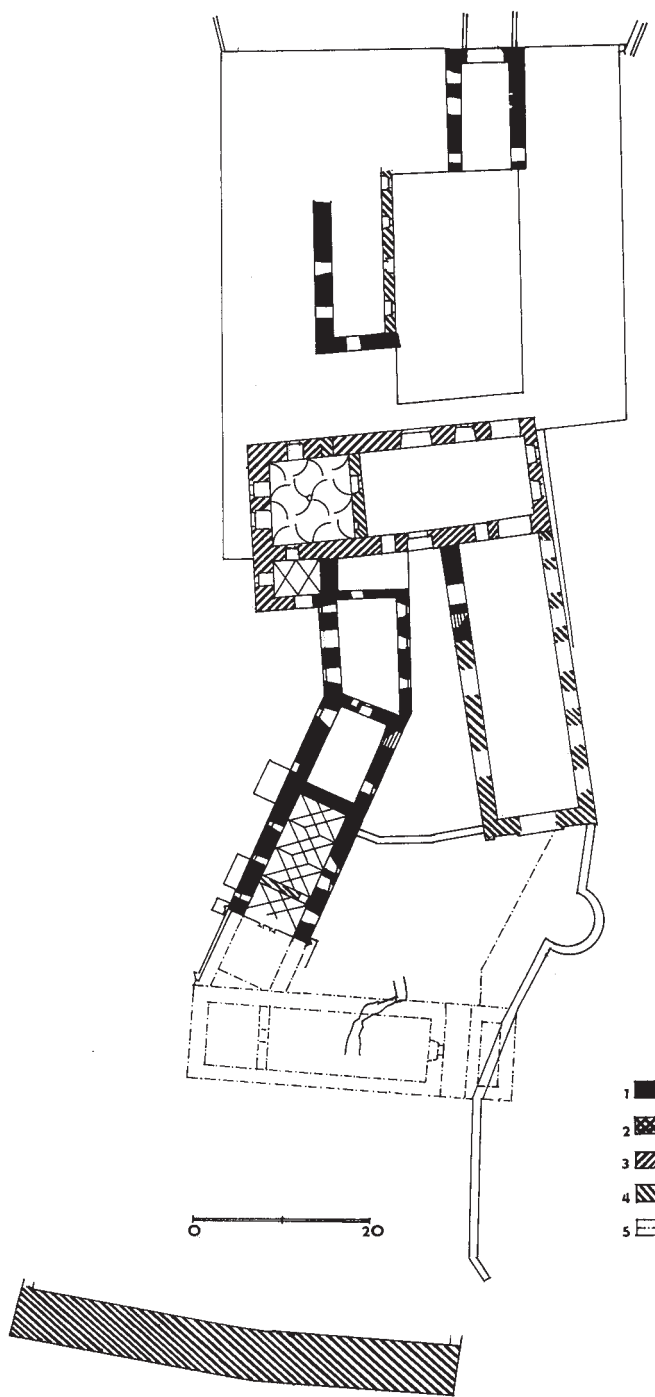
Běžný způsob řešení tepelné izolace místností hradních paláců v Čechách představovala roubená komora. U ní je dřevěný srub z kulatin či hrubých trámů samonosnou konstrukcí. Ke konstrukci dřevěné izolace mohly však být použity i fošny, přibíjené na svislé konstrukční prvky. V takovém případě hovoříme o bedněné komoře. Protože v našich klimatických podmínkách pracujeme především s otisky dřevěného zateplení v navazujícím zdivu, může být rozhodnutí, zda se jedná o bedněnou nebo roubenou konstrukci, značně komplikované. Zdá se, že o bedněnou komoru by se např. mohlo jednat v posledním patře věže hradu Zlenice. Pokud se bedněná komora nacházela ve spodní úrovni, může být zjistitelná archeologicky. Prvou možnost představuje nález jam pro ukotvení svislých prvků její konstrukce (např. v zemnici na hradě Angerbachu u Kožlan – obr. 1350 na str. 628 v *Ilustrované encyklopedii českých hradů*), druhou pak v případě rámové konstrukce nalezení jejich



Obr. 1. Andělská Hora. Obytná věž na nejvyšším bodě staveniště v pohledu od západu



Obr. 2. Bechyně. Půdorys suterénu jádra (podklad podle J. Muka, doplněno, upraveno). 1 – starší gotické zdivo, 2 – pravděpodobně starší gotické zdivo, 3 – mladší gotické zdivo, 4 – pozdně gotické zdivo, 5 – zadní zbořený palác podle plánu z roku 1764



Obr. 3. Bechyně. Půdorys přízemí jádra (podklad podle J. Muka, doplněno, upraveno). 1 – starší gotické zdivo, 2 – pravděpodobně starší gotické zdivo, 3 – mladší gotické zdivo, 4 – pozdně gotické zdivo, 5 – zadní zbořený palác podle plánu z roku 1764

pozůstatků v požárem zničené podobě (např. v manském domě na Křivoklátě). Systém osvětlení i užívání se zjevně od roubené komory nelišil.

V Čechách se nepochybně podstatně častěji užívalo roubené komory. Bedněná komora je naopak běžným řeše-

ním spíše v západní a jihozápadní části střední Evropy (krásné a početné ukázky se dochovaly např. v Tyrolích, mimořádně náročná freskovou výmalbou opatřená pak v našem severním sousedství na saském hradě Kriebsteinu). Lit.: Durdík 2004 k.

BECHYNĚ (okr. Tábor, Jihočeský kraj) Vyhodnocení nálezů učiněných při opravách zámku v sedmdesátých letech 20. století spolu se stavebně historickými pozorováními (včetně stavebně historického průzkumu Jana Muka) umožňují poněkud zpřesnit představy



Obr. 4. Bechyně. Hradní areál od východu na přelomu 18. a 19. století na kolorovaném leptu V. L. Janschy a K. Postla

o středověké podobě hradu a jeho stavebním vývoji.

Prostor dnešního vlastního zámku se ve starším středověku rozpadal na menší předhradí, ležící na severu (v rámci hradního organismu druhé), a jádro, oddělené příkopy. Na předhradí se na západní straně dochovala obvodová hradba a v rámci dalšího vývoje sem byla vložena budova. Na čelní straně je možno rozeznat zdivo protáhlé branské věže, prozatím ne zcela jasného středověkého stáří. Na východní straně středověká situace zcela zanikla. Protože víme, že věž, kterou v roce 1580 zbořil Baltassare Maggi, stávala vlevo od brány, je prakticky jediným prostorem, kde mohla existovat severovýchodní nároží zmíněného předhradí.

Hluboký, do skály vysekaný příkop mezi 2. předhradím a jádrem byl uzavřen hradbami. Zbytek západní hrad-

by byl zjištěn pod podlahou stromového sálu.

Protáhlé hradní jádro mělo díky charakteru skalního podloží zalomený obrys. Oproti dnešnímu zámku bylo výrazně užší. Obíhal je (s výjimkou čela proti předhradí) parkán. Na západní straně byla parkánová hradba včetně jejího styku s nárožím hlavní hradby odkryta pod stromovým sálem, mimo obrys dnešní zámecké budovy povětšinou zanikla. Při zmíněných památkových úpravách byl její průběh odkryt a zdivo poté bohužel většinou zničeno. Na východní straně, kde křídlo Jelenice v pozdní gotice překročilo linii hlavní hradby, se parkánová hradba mimo něj dochovala zřejmě pouze v dnešní tarasní zdi jižně od pozdně gotické polokrouhlé bašty.

Vnitřní zástavba se přikládala ve formě tří křídel k podstatné části obvo-

du. Za nejstarší (ovšem zcela spekulativně) bývá považováno zbořené křídlo jižní, které v přízemí obsahovalo i průjezd umožňující vstup na nádvoří od jihu. Křídlo obsahovalo i kapli sv. Ludmily. Zda byla jeho součástí od počátku, však nevíme. Podle plánu z roku 1764 by půdorys křídla mohl odpovídat svým středním sálem a předpokládanými dvěma čtvercovými místnostmi po stranách v patře charakteristické sestavě prostor paláců hradů Přemysla Otakara II.

Zalomené západní křídlo nepochybně vzniklo určitým vývojem, v jehož rámci se jako primární spíše jeví dvouprostorová podsklepená jižní část. Z jejího jižního suterénu je přístupná trojlístkovitě ukončená do skály vysekaná lednice. Nejspíše dvouprostorové a podsklepené bylo i křídlo východní, délkově odpovídající dnešnímu křídlu Jelenice, avšak podstatně užší. Dnes se z něj kro-

mě fragmentu nádvorní stěny dochoval pouze suterén. Mezi jižní stěnou tohoto křídla a jižním křídlem probíhala pouze hlavní hradba. Je velmi dobře zakreslena i s mladší úpravou ochozu např. ještě na kolorovaném leptu V. L. Janschy a K. Postla z přelomu 18. a 19. století. Na tomto vyobrazení k ní přiléhá pultová střecha stavby vložené do parkánu a zachycené i na plánu z roku 1764. Průběh její nádvorní fasády tedy zjevně odpovídá vnitřnímu líci zmíněného hradebního úseku. Na severu zůstala mezi západním a východním křídlem úzká, nejspíše hradbou s branou uzavřená mezera. O existenci nějaké věže v jádře nemáme žádné doklady a na takovou stavbu by zde prakticky nezbývalo mnoho místa.

Otevřenou otázkou stále zůstává datování naznačené podoby jádra. Nejspíše je možno mít za to, že většina staveb náleží již královskému hradu Přemysla Otakara II. Potvrdit nebo korigovat tuto představu však bude muset až další, především archeologický výzkum.

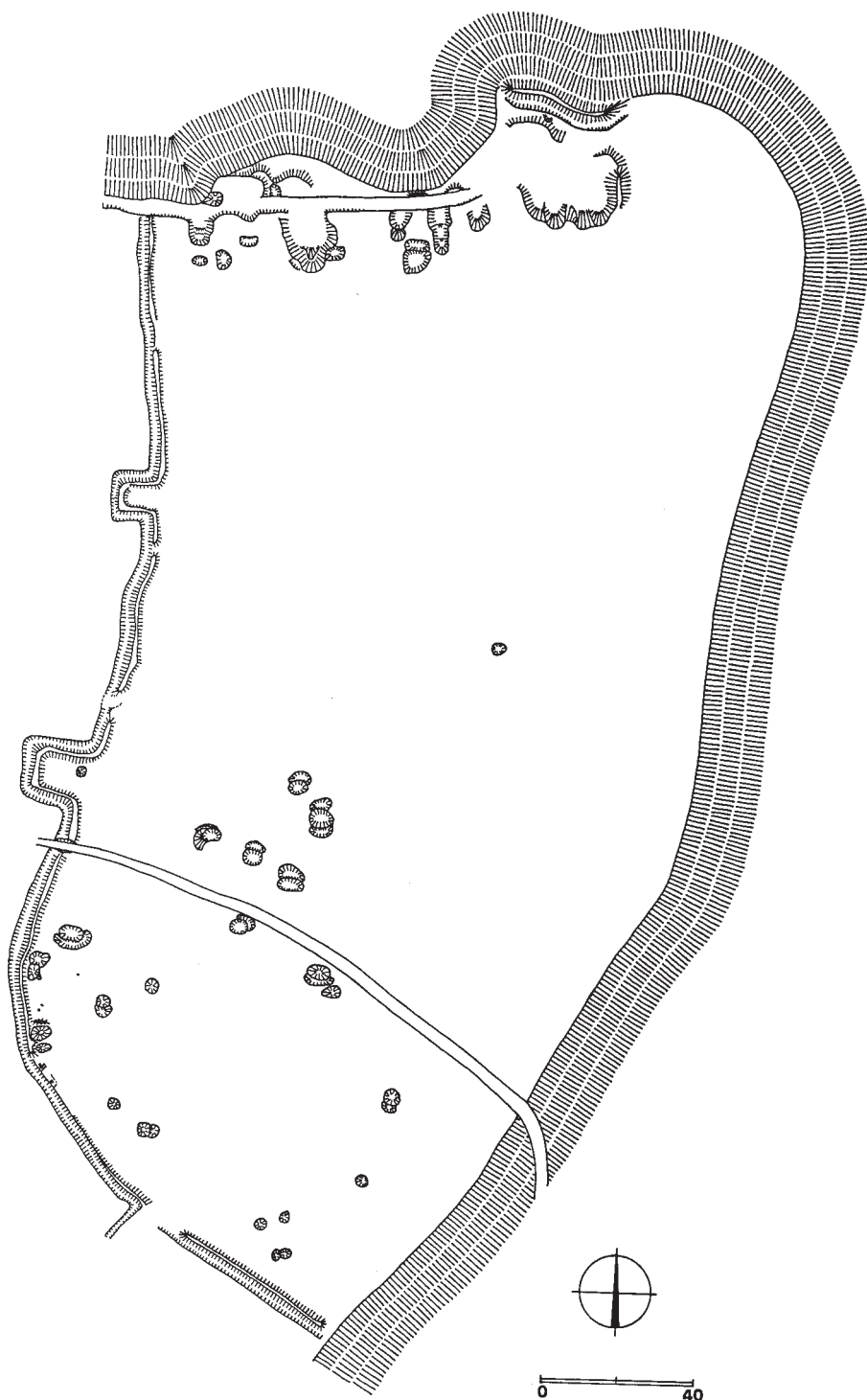
Další výraznou vývojovou etapu jádra znamenala stavba mohutného severního křídla v čele. Tato mimořádně velkoryse pojatá obdélná stavba byla na severu třetinou svého objemu předsunutá před původní čelo jádra do příkopu a na východě i západě byla širší než starší situace. V prvním případě nejspíše toto rozšíření v podstatě odpovídalo šíři parkánu, na západě však křídlo parkánovou hradbu výrazně překročilo a bylo ještě opatřeno k jihu vybíhajícími přístavkami. Nové křídlo se na všechny strany obracelo početnými obdélnými okny s dělicími kamennými kříži. Ani datování této stavební fáze není doposud spolehlivě vyřešeno. S určitou nezbytnou rezervou by bylo nejspíše možno uvažovat o konci 14. století.

Lépe jsme již informováni o velkorysé pozdně gotické přestavbě provedené především pány ze Šternberka nepochybně v delším časovém úseku, který započal po roce 1477, kdy hrad získali. Pozdně gotická stavební činnost se ubírala několika směry. Přestavěno bylo západní křídlo, které si z této přestavby v přízemí uchovalo síťové klenby a donedávna i krov. Významných úprav se dočkalo severní křídlo. V západní části jeho přízemí byla příčkou vydělena čtvercová místnost, patrně Wendem Rosskopffem, zaklenutá na střední sloup pojednaný jako kmen stromu klenbou žebry imitujícími uschlé větve. Zachoval se zde i jeden z nejstarších renesančních portálů ve venkovském prostředí. Východní křídlo bylo s výjimkou suterénu a snad i nádvorní stěny (či její části) strženo a postaveno zno-

vu v podstatně větší dimenzi, pohlcující prostor bývalého parkánu. Toto křídlo, dnes zvané Jelenice, kryje sedlová střecha mezi strmými štíty, jejíž gotický, bohužel dřevomorkou v úplnosti napadený krov bylo možno ještě v sedmde-

sátých letech 20. století zdokumentovat (obr. 67 na str. 56 v *Ilustrované encyklopedii českých hradů*).

Významnou změnu přineslo spojení bývalého druhého předhradí s jádrem do jednoho celku. Zbytek dělicího pří-



Obr. 5. Bechyně. Půdorys obléhacího tábora (podle J. Kypty – J. Richterové)

kopu byl zaklenuť, takže jeho plocha se spolu s plochou nádvoří bývalého předhradí stala prvním nádvořím nyní dvojdílného jádra. Představa Jana Muka, že nad zmíněným zaklenuťm příkopu vznikl vnější trakt severního křídla jádra, který by pak byl záhy odstraněn, se neopírá o žádné jiné doklady, než je sama existence zaklenuť bývalého příkopu, a není pravděpodobná.

Významné pozornosti se dostalo zlepšení obranyschopnosti jádra hradu. Na východní straně se jejími uzlovými body staly dvě polookrouhlé, dovnitř otevřené bašty. Větší z nich, jejíž pozůstatky byly odkryty při památkových úpravách v sedmdesátých letech, uzavírala prostor bývalého příkopu mezi druhým předhradím a jádrem. Její vnější fasády byly opatřeny v omítce pečlivě provedeným kvádrováním. Stavba křídla Jelenice způsobila, že mezi jižní baštou, přiloženou ke staré parkánové hradbě, a nárožím tohoto křídla musel být vystavěn nový, v posunuté linii vedenný úsek parkánové hradby. S ohledem na zajištění východní fronty jádra nad řekou dvěma polookrouhlými baštami poněkud překvapuje, že se podobného zajištění nedostalo západní, podstatně ohroženější straně. V linii parkánu by zde mohla existovat analogická bašta pouze v dnes zcela zaniklém úseku pod západním ukončením jižního křídla. Na nároží starého parkánu zjevně měly navázat nové hradební úseky, které by je spojily se šmorcováním připraveným na severních nárožích Čertovy zdi. Tato masivní, mírně zalomená štítová zeď se snažila zajistit možným dělostřeleckým ostřelováním ohroženou jižní stranu jádra. Palebná postavení na její koruně by umožňovala pokrytí palbou nebezpečné, poněkud výše ležící plochy návrší za říčkou Smutnou, využitého při husitském obležení hradu.

Přestože v poznání významného hradu v Bechyni stále přetrvávají různé nejasnosti, je možno počítat s tím, že hrad Přemysla Otakara II. náležel mezi hrady s obvodovou zástavbou. Mimořádně zajímavá je velkorysá druhá stavební fáze, která dala vzniknout mohutnému a výstavnému severnímu křídlu jádra. Její souvislosti je možno nepochybně hledat v klidné starší době lucemburské, v níž majitelé hradů mohli napřít svou pozornost k rozvoji obytné a reprezentační složky hradu. Neméně velkorysá pozdně gotická přestavba učinila z Bechyně, jak co se obytné a reprezentační složky, tak opevnění (počopitelně včetně opevnění předhradí a bašty Kohoutek, které nebyly v rámci tohoto textu připomínány) týče, jeden z nejvýznamnějších šlechtických hradů své doby.



Obr. 6. Blatno. Hradní areál na plánu obce z roku 1817

Na návrší nad ústím říčky Smutné do Lužnice jižně proti hradu se dochovaly pozůstatky rozměrného opevněného obláhatelského husitského tábora z roku 1428 s palebnými postaveními nad svahem proti hradu. Z jeho obvodového opevnění vystupují dvě či tři čtverhranné bašty.
Lit.: *Krajíc 1987; Stejskal – Pouzar 1998; Krajíc 1999; Krajíc a kol. 2000; Kypta – Richterová 2003 a; Fröhlich 2004 b; Kypta – Richterová 2004 a.*

BEZDĚZ (okr. Česká Lípa, Liberecký kraj)
Lit.: *Křížová 1996 a; Peša 2001; Vojkovský 2001 c; Brych – Rendek 2002; Líbal 2003; Sommer 2003; Stevens 2003; Sommer 2004; Durdík – Gabriel – Chotěbor – Peřina v tisku.*

BÍLINA (okr. Teplice, Ústecký kraj)
Lit.: *Podroužek – Novosadová 2001.*

BISCHOFSTEIN viz **SKÁLY**

BLANSKO (okr. Ústí nad Labem, Ústecký kraj)
Lit.: *Umlauft 1929–31; N. N. 1931 a; 1931 b; Šedivý 2002a; 2002 b; Úlovec 2002 a.*

BLATNÁ (okr. Strakonice, Jihočeský kraj)
Lit.: *Olejník 1985; Petrán 1985.*

BLEŠENSKÝ VRCH viz **HRAD NA BLEŠENSKÉM VRCHU**

BOLKOV (okr. Trutnov, Královéhradecký kraj)
Lit.: *Jansa 2004.*



Obr. 7. Blatno. Druhotně osazený portál v suterénu východního křídla

BOR U TACHOVA (okr. Tachov, Plzeňský kraj)

Stavební vývoj hradu je nepochybně oproti dosavadním představám podstatně komplikovanější. Za současného stavu vědomostí je možno nejstarší stavební fázi z 13. století přičíst především spodní část bergfritu a patrně i obloukovitý průběh severovýchodní hlavní hradby. Spolehlivé rozpoznání nejstarší součásti komplikovaného západního paláce není prozatím možné. Stavba vykazuje stopy doposud neuvažované stavební fáze ze 14. století. Kromě některých detailů v tomto paláci jí zřejmě náleží i před hlavní hradbu předložená věž vstupní brány, z jejíhož průjezdu vedly portálky do navazujících ramen parkánu, který jádro obíhal. Dnešní pravouhulé severozápadní nároží paláce je až dílem pozdně gotického rozšíření plochy jádra. Rozsáhlá obdélná prostora, která je tvoří, se na jihovýchodní straně na spáru přiložila ke staršímu kvádru armovanému nároží. Jižní palácové kří-

Obr. 8. Bor u Tachova. Podélný řez hradní kaplí (podle M. a O. Radových)

